

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO   BỘ VĂN HÓA, THỂ THAO VÀ DU LỊCH
VIỆN VĂN HÓA NGHỆ THUẬT QUỐC GIA VIỆT NAM**

Nguyễn Anh Minh

**QUẢN LÝ DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH
Ở VIỆT NAM**

LUẬN ÁN TIẾN SĨ VĂN HÓA HỌC

Hà Nội - 2018

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO   BỘ VĂN HÓA, THỂ THAO VÀ DU LỊCH
VIỆN VĂN HÓA NGHỆ THUẬT QUỐC GIA VIỆT NAM**

Nguyễn Anh Minh

**QUẢN LÝ DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH
Ở VIỆT NAM**

Chuyên ngành: Quản lý văn hóa

Mã số: 9319042

LUẬN ÁN TIẾN SĨ VĂN HÓA HỌC

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: PGS.TS ĐẶNG VĂN BÀI

Hà Nội - 2018

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận án Tiến sĩ *Quản lý di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam* là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các trích dẫn, số liệu và kết quả nêu trong luận án là trung thực và có xuất xứ rõ ràng.

Hà Nội, ngày   tháng   năm 2018

Tác giả luận án

Nguyễn Anh Minh

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN.....	1
DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT TRONG LUẬN ÁN.....	3
DANH MỤC CÁC MÔ HÌNH, BẢNG TRONG LUẬN ÁN.....	4
MỞ ĐẦU	5
Chương 1: TỔNG QUAN TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU VÀ CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ QUẢN LÝ DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH Ở VIỆT NAM	12
1.1. Tổng quan tình hình nghiên cứu.....	12
1.2. Khái niệm liên quan đến quản lý di tích lưu niệm	26
1.3. Khát quát về di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam	34
Tiểu kết.....	42
CHƯƠNG 2: LƯU NIỆM DANH NHÂN TRONG LỊCH SỬ VÀ MÔ HÌNH QUẢN LÝ DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH Ở VIỆT NAM.....	44
2.1. Lưu niệm danh nhân trong lịch sử.....	44
2.2. Mô hình quản lý và cơ cấu tổ chức bộ máy di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam	54
Tiểu kết.....	68
Chương 3: THỰC TRẠNG QUẢN LÝ DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH Ở VIỆT NAM	70
3.1. Nguồn lực quản lý di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam.....	70
3.2. Các hoạt động quản lý di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam.....	78
3.3. Đánh giá những ưu điểm, hạn chế trong công tác quản lý di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam.....	108
Tiểu kết.....	113
Chương 4: QUAN ĐIỂM VÀ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ QUẢN LÝ DI TÍCH LƯU NIỆM CHỦ TỊCH HỒ CHÍ MINH Ở VIỆT NAM.....	115
4.1. Chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước về lưu niệm danh nhân từ năm 1945 đến nay.....	115
4.2. Một số quan điểm nâng cao hiệu quả về quản lý di tích Lịch sử - Văn hóa.	119
4.3. Giải pháp nâng cao hiệu quả quản lý di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh....	125
Tiểu kết.....	142
KẾT LUẬN	144
DANH MỤC CÁC CÔNG TRÌNH KHOA HỌC CỦA TÁC GIẢ.....	148
TÀI LIỆU THAM KHẢO	149
PHỤ LỤC	161

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT TRONG LUẬN ÁN

1. ATK : An toàn khu
2. BQL : Ban quản lý
3. CNH : Công nghiệp hóa
4. DSVH : Di sản văn hóa
5. DTLN : Di tích lưu niệm
6. DTLS : Di tích lịch sử
7. ĐTH : Đô thị hóa
8. HĐH : Hiện đại hóa
9. ICOMOS : Hội đồng quốc tế về Di tích và Di chỉ
10. LSVH : Lịch sử văn hóa
11. NCS : Nghiên cứu sinh
12. Nxb : Nhà xuất bản
13. PGS : Phó Giáo sư
14. PL : Phụ lục
15. PTS : Phó Tiến sĩ
16. STT : Số thứ tự
17. Tp : Thành phố
18. Tr : Trang
19. TS : Tiến sĩ
20. TTCN : Tiểu thủ công nghiệp
21. UBND : Ủy ban nhân dân
22. VH TT : Văn hóa Thông tin
23. VH TT DL : Văn hóa, Thể thao và Du lịch

DANH MỤC CÁC MÔ HÌNH, BẢNG TRONG LUẬN ÁN

Sơ đồ 2.1: Mô hình quản lý khu di tích Kim Liên (Nghệ An)	58
Sơ đồ 2.2: Mô hình quản lý khu di tích ATK Định Hóa (Thái Nguyên)	61
Sơ đồ 2.3: Mô hình quản lý khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch	65
Bảng 3.1: Cơ cấu các chuyên ngành được đào tạo	72
Bảng 3.2: Cơ cấu cán bộ các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh theo trình độ đào tạo	72
Bảng 3.3: Nguồn kinh phí từ ngân sách nhà nước cấp ở một số DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh	75
Bảng 3.4: Số lượng khách tham quan một số DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh	103

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong cuộc đời hoạt động cách mạng của mình, Chủ tịch Hồ Chí Minh đã sống và làm việc ở nhiều nơi, nhiều địa danh đã khắc ghi những đóng góp to lớn của Chủ tịch Hồ Chí Minh đối với cách mạng Việt Nam. Để ghi nhớ, tôn vinh và tri ân công lao to lớn của Người, Đảng, Nhà nước, nhân dân rất quan tâm, trân trọng giữ gìn và phát huy giá trị các di tích có liên quan đến cuộc đời và sự nghiệp của Người. Theo số liệu của Bảo tàng Hồ Chí Minh, riêng ở trong nước đã thống kê được 858 di tích và địa điểm di tích liên quan đến Chủ tịch Hồ Chí Minh ở 32 tỉnh, thành phố, trong đó có 5 di tích được công nhận là di tích Quốc gia đặc biệt.

Có thể khẳng định rằng trong những năm qua, các di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh đã đóng vai trò hết sức quan trọng trong việc tuyên truyền, giới thiệu thân thế sự nghiệp, tư tưởng, đạo đức Hồ Chí Minh đối với nhân dân trong nước, kiều bào và bè bạn quốc tế. Mỗi DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh là một “trường học” thực tiễn, sinh động, một trong những thiết chế văn hoá đặc thù, mang lại hiệu quả thiết thực trong các hoạt động văn hoá, xã hội, đáp ứng nguyện vọng của nhân dân, góp phần tích cực vào việc thực hiện nhiệm vụ giáo dục truyền thống yêu nước, đạo đức cách mạng, phong cách, lối sống cho thế hệ trẻ Việt Nam.

Trên thực tế, mỗi DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh được vận hành bởi nhiều chủ thể quản lý: Bộ VH, TT & DL, Cục DSVH, Bảo tàng Hồ Chí Minh Trung ương với tư cách là các cơ quan quản lý về chuyên ngành và hướng dẫn nghiệp vụ, bên cạnh đó là sự quản lý của UBND, Sở VH, TT & DL các tỉnh, thành phố, nơi có DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh. Nhìn theo hệ thống, các di tích tuy có quy mô, xếp hạng đồng dạng, nhưng lại có sự phân cấp quản lý khác nhau: có di tích do Bộ VH, TT & DL trực tiếp quản lý, có di tích do UBND tỉnh trực tiếp quản lý; có di tích do Sở VH, TT & DL quản lý và cũng có di tích do Quân đội quản lý... Thực tế cho thấy, việc tham gia của nhiều chủ thể quản lý, hay sự phân cấp quản lý các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh bên cạnh những mặt tích cực đối với cộng đồng và xã hội, còn không ít những hạn chế, bất cập nảy sinh do chưa có sự phân cấp hợp lý, sự phối hợp thống nhất, khoa học giữa các cơ quan hữu quan. Những hạn chế đó đã ảnh hưởng không nhỏ đến

quá trình bảo tồn và phát huy giá trị của các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trong những năm qua, nhiều DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh đã và đang triển khai những dự án lớn về bảo tồn, tôn tạo di tích. Đó là một hoạt động cần thiết nhằm bảo tồn lâu dài các di tích về Bác Hồ. Song thực tế, bên cạnh những di tích thực hiện hiệu quả dự án bảo tồn, tôn tạo, còn có những di tích thực hiện chưa đúng các quy trình khoa học và nguyên tắc bảo tồn trong quá trình triển khai dự án. Vì vậy, đã dẫn đến tình trạng có di tích trong quá trình trùng tu và tôn tạo, ít nhiều gây tổn hại tới các yếu tố nguyên gốc vốn có, ảnh hưởng tới công tác phát huy giá trị ở mỗi di tích. Và thêm nữa, nguồn nhân lực tham gia quản lý trong từng không gian di tích cũng còn có sự so lệch về trình độ, nhận thức và cách thức khai thác các giá trị di sản văn hóa phi vật thể từ những di tích này phục vụ/đáp ứng nhu cầu của các đối tượng du khách v.v. Đây là một thực tế đã và đang diễn ra trong quá trình quản lý hoạt động của mỗi di tích nói riêng và cả hệ thống nói chung.

Trong những năm gần đây, cùng với sự phát triển của kinh tế, văn hóa xã hội nói chung, ngành Du lịch đã và đang phát triển mạnh mẽ, các di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh với ý nghĩa lịch sử, văn hoá, chính trị và tư tưởng sâu sắc đã trở thành những điểm đến có sức hấp dẫn du khách trong nước và quốc tế. Trước thực trạng đó, không khó để nhận ra, ở một số địa phương, các BQL DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh ở những phạm vi và mức độ khác nhau bộc lộ không ít sự lúng túng trong các khâu bảo tồn, khai thác, phát huy giá trị di tích đáp ứng nhu cầu của người dân trong nước và nước ngoài. Và do vậy, vấn đề đặt ra là cần phải nghiên cứu để có những cách thức quản lý các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh một cách khoa học phù hợp với thực tiễn, đem lại hiệu quả cao nhất.

Việc quản lý các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh trên cả nước nhằm bảo tồn và phát huy hiệu quả giá trị các di tích là một vấn đề không đơn giản. Bởi điều đó không chỉ liên quan đến vấn đề tổ chức bộ máy, phân cấp quản lý, chuyên môn, nghiệp vụ, kinh phí hoạt động, mà còn liên quan đến những vấn đề khác như: cơ chế kiểm tra, chịu trách nhiệm, cách thức đầu tư ngân sách, cũng như cơ chế hợp tác để phát huy được sức mạnh tổng hợp của cộng đồng... Đây là một vấn đề lớn đòi hỏi

cần phải có sự quan tâm Đảng, Nhà nước, của Bộ, Ban, Ngành và chính quyền các cấp cùng cộng đồng sở tại nơi có DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh.

Từ thực tiễn cho thấy, vấn đề quản lý hoạt động bảo tồn và phát huy giá trị các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh, góp phần tuyên truyền, giáo dục tư tưởng, tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh, thực hiện thắng lợi các Chỉ thị, Nghị quyết, Chính sách của Đảng và Nhà nước đã trở thành vấn đề cấp thiết, cả về mặt lý luận và thực tiễn.

Xuất phát từ những lý do và nhu cầu thực tiễn đặt ra, tác giả lựa chọn đề tài *Quản lý di tích lưu niệm Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam* làm luận án tiến sĩ chuyên ngành Quản lý văn hóa.

2. Mục đích nghiên cứu

2.1. Mục đích nghiên cứu tổng quát

Tìm hiểu, nghiên cứu nhận diện một cách toàn diện các mặt công tác quản lý tại các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trên cơ sở phân tích, nhận định, đánh giá về thực trạng hoạt động, cũng như mô hình quản lý hiện nay đối với các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh, đề xuất những giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả hoạt động quản lý cũng như công tác bảo tồn và phát huy các giá trị của các di tích góp phần thực hiện tốt nhiệm vụ giới thiệu, tuyên truyền, giáo dục về cuộc đời, thân thế, sự nghiệp, tư tưởng và tấm gương đạo đức Hồ Chí Minh trong các tầng lớp nhân dân, thực hiện thắng lợi các Chỉ thị, Nghị quyết của Đảng.

2.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Nghiên cứu cơ sở lý thuyết về quản lý di sản văn hóa, di tích lịch sử văn hóa, và DTLN danh nhân.

- Phân tích, đánh giá thực tiễn hoạt động quản lý và mô hình quản lý của các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh. Xác định những điểm mạnh cần phát huy và những hạn chế cần được khắc phục kịp thời trong mô hình quản lý các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh hiện nay.

- Tiếp thu kinh nghiệm quản lý và khai thác các di tích lịch sử văn hóa nói chung và các DTLN danh nhân trong cả nước để chọn lọc và áp dụng vào thực tiễn

trong nước, cả về mặt phương pháp, cơ chế, thiết chế quản lý cùng các biện pháp sử dụng nguồn nhân lực thực thi các nhiệm vụ chuyên môn đặt ra.

- Đề xuất những giải pháp nhằm nâng cao hiệu quả trong quản lý hoạt động ở các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

- Về mặt lý luận, luận án nghiên cứu cơ sở lý thuyết về DSVH, quản lý nhà nước về DSVH, DTLN danh nhân cùng những vấn đề lý luận liên quan đến công tác quản lý văn hóa.

- Về mặt thực tiễn: Khảo sát, nghiên cứu thực trạng hoạt động quản lý của các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh, trên cơ sở đi sâu nghiên cứu, khảo sát một số Khu di tích tiêu biểu cụ thể là hoạt động quản lý của Khu di tích Kim Liên (Nghệ An), Khu di tích ATK Định Hóa (Thái Nguyên) và Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch (Hà Nội).

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- *Phạm vi không gian nghiên cứu:* Các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh ở Việt Nam mà tiêu biểu là 3 Khu di tích là Khu di tích Kim Liên (Nghệ An), Khu di tích ATK Định Hóa (Thái Nguyên) và Khu di tích Chủ tịch Hồ Chí Minh tại Phủ Chủ tịch (Hà Nội). Đây là 3 khu di tích có mô hình quản lý tiêu biểu cho hệ thống các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh.

- *Phạm vi thời gian:* Đề tài nghiên cứu về hoạt động quản lý của các di tích DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh từ 2001 đến nay (từ khi có *Luật Di sản văn hóa* được Quốc hội thông qua).

4. Phương pháp nghiên cứu

- *Phương pháp phân tích và tổng hợp*

Trên cơ sở tập hợp các dữ liệu (kế thừa từ các nguồn tài liệu thứ cấp và tư liệu khảo sát điền dã), tác giả sẽ áp dụng để phân tích các loại văn bản quy phạm pháp luật có liên quan trong quá trình quản lý, phân tích các mô hình và sự phân cấp quản lý của các DTLN Chủ tịch Hồ Chí Minh. Trên cơ sở đó, tác giả sử dụng